

Profilaktyka zachowań z uprzedzeń

Pełnomocnik Komendanta Stołecznego Policji

ds. Ochrony Praw Człowieka

mł. insp. dr Bogumiła Bogacka-Osińska

Warszawa, 2013-06-11

Plan

- Konstytucyjna ranga zakazu dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe, etniczne czy narodowe.
- Skąd nazwa przestępstwa z nienawiści.
- Skala zjawiska przestępstw z nienawiści.
- Podstawowe pojęcia.
- Ochrona prawna przed przestępstwami z nienawiści.
- Zapobieganie mowie nienawiści.

Zakaz dyskryminacji

- W Konstytucji RP z 1997 r. (Dz. U Nr 78, poz. 483, ze zm.) artykuły: 13, 32 i 35 wskazują na zakaz dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe, etniczne czy narodowe.

Zakaz dyskryminacji

- **Artykuł 13** - zakazuje istnienia partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową.

Zakaz dyskryminacji

- **Artykuł 32 – stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne oraz że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.**

Zakaz dyskryminacji

- **Artykuł 35 – zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych:**
 - wolność zachowania i rozwoju własnego języka,
 - zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury,
 - gwarantuje im prawo tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej
 - oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Zakaz dyskryminacji

- Brak akceptacji dla zachowań motywowanych uprzedzeniami odnajdujemy w wielu dokumentach międzynarodowych z zakresu ochrony praw człowieka.

Zakaz dyskryminacji

- **W art. 20 ust. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych** widnieje zapis, że *popieranie w jakikolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu powinno być ustawowo zakazane.*

Zakaz dyskryminacji

- **W systemie Rady Europy i Unii Europejskiej** funkcjonuje szereg politycznych i prawnych standardów oraz zobowiązań dotyczących tzw. przestępstw z nienawiści.

Skąd nazwa przestępstwa z nienawiści

- Nazwą **przestępstwa z nienawiści** (*hate crime* lub *bias crime*), jako jedni z pierwszych, posługiwali w 1980 roku dziennikarze oraz przedstawiciele organów ścigania w Stanach Zjednoczonych.
- Dotyczyło to opisywania zdarzeń wymierzonych przeciwko Żydom, Azjatom i Afro-amerykanom.

Skąd nazwa przestępstwa z nienawiści

- Federalne Biuro Śledcze (FBI) podjęło wówczas próbę zdefiniowania tego rodzaju przestępstwa.
- Określiło je jako:
przestępstwo kryminalne wymierzone przeciwko człowiekowi, mieniu lub społeczności,
które w całości lub w części jest motywowane uprzedzeniami sprawcy na tle:
 - rasowym,
 - religijnym,
 - pochodzenia narodowościowego lub etnicznego,
 - z powodu niepełnosprawności
 - lub orientacji seksualnej.

Skala zjawiska przestępstw z nienawiści

- Dla przykładu w 2008 roku w USA zarejestrowano: **6 698** zdarzeń o podłożu uprzedzeń, **7 775** sprawców tych zdarzeń i **8 322** ofiary.
- Z analizy FBI wynika, że:
 - **48,5%** tych zdarzeń motywowane **było na tle rasowym**,
 - prawie **20,0%** miało **podłoże religijne**,
 - **18,5%** dotyczyło orientacji seksualnej,
 - natomiast niecałe **12,0%** wynikało z uprzedzeń na tle pochodzenia narodowościowego oraz etnicznego.

Skala zjawiska przestępstw z nienawiści

- **W 2012** roku prowadzono w polskich prokuraturach **473 postępowania** w sprawach związanych z czynami popełnionymi z pobudek rasowych i ksenofobicznych.

Źródło: Wyciąg ze sprawozdania dot. spraw prowadzonych w 2012 r. w jednostkach organizacyjnych prokuratury z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych

Skala zjawiska przestępstw z nienawiści

- Na 473 postępowania prowadzone w 2012 roku:
 - **119** z nich dotyczyło przestępstw popełnianych z wykorzystaniem Internetu (prawie 3-krotny wzrost w stosunku do 2010 roku i o ponad 50% więcej niż w 2011 r.),
 - **8** spraw dotyczyło publikacji książkowych i prasowych,
 - **37** spraw dotyczyło przestępstw związanych z zachowaniem kibiców i sportowców na zawodach sportowych,
 - **15** spraw dotyczyło wydarzeń związanych z organizowanymi manifestacjami i zgromadzeniami,
 - **60** dotyczyło tzw. rasistowskich napisów tzw. graffiti na murach, budynkach, pomnikach, grobach itp. (w tym **7** na cmentarzach),
 - **7** spraw dotyczyło audycji radiowych i telewizyjnych.

Skala zjawiska przestępstw z nienawiści

- Z przedstawionych za 2012 rok informacji o postępowaniach wynika, że motywem działania sprawców w tych sprawach były przynależności osoby lub grupy do następujących grup narodowościowych, rasowych, etnicznych i wyznaniowych:
 - Żydzi (w 93 postępowaniach),
 - osoby rasy czarnej (w 58 postępowaniach),
 - Romowie (w 35 postępowaniach),
 - Arabowie (w 16 postępowaniach),
 - Muzułmanie (w 10 postępowaniach),
 - Chrześcijanie (w 8 postępowaniach),
 - Niemcy (w 7 postępowaniach),
 - Ukraińcy (w 6 postępowaniach).

Podstawowe pojęcia

- W Europie szczególny wkład w obszarze popularyzacji wiedzy na temat zdarzeń motywowanych uprzedzeniami ma Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODHIR) Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE).

Podstawowe pojęcia

- Wypracowano w nim m. in. definicję tej kategorii przestępstwa.

Podstawowe pojęcia

- **Przestępstwo z nienawiści** - każde przestępstwo natury kryminalnej, włączając w to przestępstwo wymierzone w ludzi i ich mienie,
- **w wyniku którego ofiara, lokal lub inny cel przestępstwa są dobierane ze względu na:**
 - ich faktyczne bądź domniemane powiązanie,
 - związek,
 - przynależność,
 - członkowstwo
 - lub udzielanie wsparcia **grupie wyróżnionej z uwagi na określone cechy charakterystyczne i wspólne dla jej członków**, takie jak faktyczna lub domniemana: rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy.

Podstawowe pojęcia

- Inne pojęcia łączące się z tą problematyką to:
 - incydent,
 - mowa nienawiści.

Podstawowe pojęcia

Incydenty - akty motywowane uprzedzeniami i nienawiścią, nie skierowane przeciwko konkretnej ofierze, **nie kwalifikujące się jeszcze jako przestępstwa**, ale mogące do nich prowadzić.

Podstawowe pojęcia

Mowa nienawiści to wypowiedzi ustne, pisemne oraz przedstawienia ikoniczne, które w swoich treściach są: lżące, oskarżające, wyszydzające, a także poniżające grupy i jednostki z powodu od nich niezależnych takich jak: przynależność rasowa, etniczna i religijna, płeć preferencje seksualne, kalectwo czy przynależność do „naturalnej” grupy społecznej, jak np.: mieszkańcy pewnego terytorium, reprezentanci określonego zawodu, mówiący określonym językiem itp.

Podstawowe pojęcia

Cechy mowy nienawiści:

- werbalizm (często w postaci bełkotu językowego),
- używanie wyrażeń wartościujących, zwłaszcza pejoratywnych – obraźliwych, poniżających i wyrażeń agresywnych,
- dogmatyczność i apodyktyczność,
- nieuzasadnione uogólnienia, traktowanie jednostkowych przypadków jako regułę,
- manipulowanie faktami,
- silne nacechowanie ujemnymi (negatywnymi) emocjami,
- usprawiedliwianie nienawiści wyrastającej z uprzedzeń.

Podstawowe pojęcia

- W Polsce obowiązuje zasada wolności słowa (art. 54 Konstytucji RP).
- Jest to zgodne ze standardami międzynarodowej ochrony praw i wolności człowieka.
- Mowa nienawiści może być rozważana w kategoriach przemocy słownej tzw. przestępstwa z nienawiści.

Ochrona prawna przed przestępstwami z nienawiści

Istnieją różne instrumenty obrony przed przestępstwami z nienawiści, prawo karne (kodeks karny i kodeks wykroczeń), prawo cywilne (powództwo o ochronę dóbr osobistych, sprawy konsumenckie, sprawy dyskryminacyjne), prawo pracy (zakaz dyskryminacji w miejscu pracy), ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych, ustawa o radiofonii i telewizji.

Ochrona prawna przed przestępstwami z nienawiści

Ustawa: **KODEKS KARNY**

Kodeks karny zawiera kilka typów czynów karalnych, gdzie wprost o przestępstwach uprzedzeniami rasowymi, narodowymi, politycznymi lub określony światopogląd ofiary. mowa jest motywowanych wyznaniowymi, ze względu na

Ochrona prawna przed przestępstwami z nienawiści

- art. 118 k.k. – ludobójstwo,
- art. 118a k.k. – czystki etniczne i prześladowania,
- art. 119 k.k. – przemoc w ramach dyskryminacji,
- art. 256 k.k. – propagowanie ustrojów, totalitarnych lub nawoływanie do nienawiści,
- art. 257 k.k. – znieważanie z powodu różnic rasowych.

Przestępstwa te ścigane są z urzędu.

Ochrona prawna przed przestępstwami z nienawiści

Inne przepisy karne:

- Art. 148 § 2 k.k. - Kto zabija człowieka w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie
- Art. 190 k.k. - groźby karalne
- Art. 191 k.k. - zmuszanie do określonego zachowanie
- Art. 194 k.k. - ograniczenie człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na przynależność wyznaniową
- Art. 195 k.k. - złośliwe przeszkadzanie w praktykowaniu religii
- Art. 196 k.k. - obraza uczuć religijnych
- Art. 212 k.k. - zniesławienie
- Art. 216 k.k. - zniewaga
- Art. 217 k.k. - naruszenie nietykalności cielesnej
- Art. 254 k.k. - czynny udział w zbiegowisku - zamach na życie lub zdrowie
- Art. 260 k.k. - udaremnianie zebrania, zgromadzenia lub pochodu
- Art. 261 k.k. - znieważenie miejsca pamięci
- Art. 262 k.k. - znieważanie zwłok oraz grobów ludzkich
- Art. 288 k.k. - zniszczenie rzeczy

Sposób działania sprawców

Źródło: Raport Roczny za 2011 rok Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego

Sposób działania sprawców

Źródło: Raport Roczny za 2011 rok Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego

Zapobieganie mowie nienawiści

- Pojęcie zapobieganie przestępczości bywa często utożsamiane z pojęciami profilaktyki czy prewencji.
- Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w szkole oraz poza nią stanowi jeden z priorytetów oświaty oraz wielu instytucji.

Zapobieganie mowie nienawiści

- **Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2013 – 2015 zawiera obszar *Przeciwdziałanie przemocy i zwiększenie ochrony ofiar przemocy.***
- Jednym z celów głównych ujętych w tym obszarze jest przeciwdziałanie przemocy rówieśniczej w szkole powodowanej stereotypami i uprzedzeniami.

Zapobieganie mowie nienawiści

Cel ten został uszczegółowiony do takich kwestii jak:

- Kontynuowanie programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” poszerzonego o zagadnienia dotyczące przemocy rówieśniczej powodowanej stereotypami i uprzedzeniami.
- Podniesienie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy rówieśniczej w szkole powodowanej stereotypami i uprzedzeniami.

Zapobieganie mowie nienawiści

- Policja od wielu lat współpracuje z placówkami oświatowymi w obszarze profilaktyki społecznej.
- Przedstawiciele Policji uczestniczą w różnych przedsięwzięciach (spotkania, konkursy, projekty edukacyjne itp.) - coraz częściej wspólne działania koncentrują się na tematyce praw dziecka, tolerancji, ochrony praw różnych grup mniejszościowych – przeciwdziałanie przemocy.

Zapobieganie mowie nienawiści

Profilaktyka zachowań z uprzedzeń wobec osób oraz grup społecznych z powodu ich przynależności rasowej, narodowościowej, etnicznej, wyznaniowej lub bezwyznaniowości bądź innej cechy wyróżniającej np. takiej jak niepełnosprawność, wiek osoby (osób) to systemowe działania służące zapobieganiu nietolerancji i/lub aktom dyskryminacyjnym, w tym z użyciem przemocy.

Zapobieganie mowie nienawiści

W profilaktyce zachowań z uprzedzeń warto uwzględnić takie aspekty jak:

- poznanie czym jest godność osoby ludzkiej i jakie wartości obowiązują w państwach demokracji prawa,
- zaznajomienie z różnymi kulturami, tradycjami i wyznaniem,
- nabywanie umiejętności kontroli emocji oraz konstruktywnego postępowania w sytuacjach konfliktowych,
- wiedza o zachowaniach zabronionych w świetle prawa wobec osób ze względu na ich przynależność rasową, narodowościową, etniczną, stan zdrowia, wiek itp.,
- uczestnictwo w projektach międzykulturowych np. ochrony dziedzictwa narodowego oraz pomników i cmentarzy mniejszości,
- znajomość mechanizmu powstawania dyskryminacji oraz konsekwencji społecznych wynikających z uprzedzeń.

Literatura

Literatura:

Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2012, nr 4, Zasada Równego traktowania. Prawo i praktyka, nr 2, *Przeciwdziałanie przemocy motywowanej rasą, pochodzeniem etnicznym i narodowością. Analiza i zalecenia*, Warszawa, maj 2012.

Bodnar A., *Prawne aspekty zapobiegania ścigania przestępstw z nienawiści*, Słupsk wrzesień 2008.

Home Office, *Hate crime*, <http://www.homeoffice.gov.uk/crime/hate-crime/>, 2012

Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2013 – 2015.

Oakley Robin, *Policing Racist crime and Violence: a comparative analysis*, EUMC, 2005.

- OSCE ODHIR: *Law Enforcement Officer Programme on Combating hate crime. Facilitators' Workbook*, 2006.

Literatura

Raport Roczny za 2011 rok Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego.

The Research, Development, and Evaluation Agency of the U.S. Department of Justice U.S. Department of Justice National: *Hate crime*, <http://www.nij.gov/topics/crime/hate-crime/welcome.htm>, 2010.

Wyciąg ze sprawozdania dot. spraw prowadzonych w 2012r w jednostkach organizacyjnych prokuratury z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych.

Wydra M. i inni, *Przestępstwa z nienawiści. Materiał pomocniczy dla trenera*, Warszawa 2010.